

Research Paper

Comparative Study of Elementary School Entrepreneurship Training in Selected Countries and Providing a Model for Iran

Neda Bahmani¹, *Zahra Arašti², Seyyed Rasoul Hosseini³

1. MSc. Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran.

2. Associate Professor, Department of Entrepreneurship Development, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Farhangian University, Tehran, Iran.

Use your device to scan
and read the article online

Citation: Bahmani N, Arašti Z, Hosseini SR. (2020). [Comparative Study of Elementary School Entrepreneurship Training in Selected Countries and Providing a Model for Iran (Persian)]. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 7(4), 630-645. <https://doi.org/10.32598/JMSP.7.4.6>

<https://doi.org/10.32598/JMSP.7.4.6>

Received: 08 Oct 2017

Accepted: 17 Sep 2018

Available Online: 01 Jan 2020

Key words:

Entrepreneurship-training program, Elementary school, Children's entrepreneurship education, Comparative analysis, Curriculum

ABSTRACT

Entrepreneurship education in childhood encourage kids choosing entrepreneurship as job career, it will develop entrepreneurial culture and will have next generation of entrepreneurs. While, inappropriate education in entrepreneurship can fade entrepreneurship characteristics in this age. So, benchmarking of the leading countries in the field of entrepreneurship education of children in this matter is very helpful. This article aims to examine the goals, content and teaching methods of entrepreneurship education in elementary schools in some selected countries and presents a model for Iran by using comparative analysis. The statistical sample is leading countries in entrepreneurship education of children. The sample of study is based on GEM reports (2014) with high rate of entrepreneurship education include United State, Norway and Portugal . With study of leading countries, we present a pattern of entrepreneurship education program in elementary school in Iran. Findings help policy makers to deduct entrepreneurship education program and planners of text books to implemented in text books of students in elementary school.

JEL Classification: L21, P36, J21

* Corresponding Author:

Zahra Arašti

Address: Department of Bussiness Development, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran.

Tel: +98 (21) 61119227

E-mail: arašti@ut.ac.ir

مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب و ارائه الگو برای ایران

ندا بهمنی^۱، *زهرا آراستی^۲، سید رسول حسینی^۳

۱. کارشناس ارشد، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۲. دانشیار، گروه توسعه کارآفرینی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۳. استادیار، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران..

چیکید

تاریخ دریافت: ۱۶ مهر ۱۳۹۶
تاریخ پذیرش: ۱۷ شهریور ۱۳۹۷
تاریخ انتشار: ۱۱ دی ۱۳۹۸

آموزش کارآفرینی در سنین کودکی موجب تشویق کودکان به انتخاب کارآفرینی به عنوان گزینه شغلی و کلید رسیدن به توسعه فرهنگ کارآفرینی و برخورداری از نسل آینده کارآفرین خواهد بود. آموزش‌های نادرست سبب کم‌رنگ شدن ویژگی‌های کارآفرینی در این سنین می‌شود؛ بنابراین الگو برداری از کشورهای پیشرو در امر آموزش کارآفرینی کودکان بسیار کمک‌کننده است. هدف اصلی مقاله بررسی هدف، محتوا و روش تدریس کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب و ارائه الگو برای ایران است که با روش تطبیقی و با استفاده الگوی بردی در کشورهای منتخب انجام شد. جامعه آماری تحقیق کشورهای پیشرو در حوزه آموزش کارآفرینی بودند. نمونه‌های مورد مطالعه به صورت هدفمند شامل کشورهای با نرخ بالای آموزش کارآفرینی در گزارش دیده‌بان جهانی کارآفرینی سال ۲۰۱۴ و دارای گزارش‌های مدون و در دسترس در حوزه آموزش‌های کارآفرینی بودند. این کشورها عبارت‌اند از آمریکا، نروژ و پرتغال. با بررسی و مطالعه برنامه کشورهای منتخب، الگوی برنامه آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی برای ایران نیز ارائه شد. یافته‌های تحقیق در تدوین برنامه آموزش کارآفرینی مناسب کودکان به سیاست‌گذاران حوزه آموزش کشور و برنامه‌ریزان تألیف کتب درسی کمک می‌رساند.

طبقه‌بندی JEL: L21, P36, J21

کلیدواژه‌ها:

آموزش کارآفرینی،
مقطع ابتدایی، آموزش
کارآفرینی کودکان،
تحلیل تطبیقی، برنامه
درسی

* نویسنده مسئول:

دکتر زهرا آراستی

نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده کارآفرینی، گروه توسعه کارآفرینی.

تلفن: +۹۸ ۶۱۱۱۹۲۲۷ (۲۱)

پست الکترونیکی: arasti@ut.ac.ir

مقدمه

اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی باعث سوق برنامه درسی کشورها به سمت کارآفرینی شده است (راپوسو و پاکو، ۲۰۱۱) و ارتقای آموزش کارآفرینی یکی از حوزه‌های سیاست‌های آموزشی در بسیاری از کشورها به شمار می‌رود (گارتنر و وسپر، ۱۹۹۴)؛ چراکه دولت‌ها نه تنها از طریق قانون‌گذاری، بلکه از طریق سیستم‌های آموزشی بر نرخ کارآفرینی اثرگذار می‌گذارند (راپوسو و پاکو، ۲۰۱۱). در واقع این آموزش‌ها سرمایه‌گذاری روی سرمایه‌های اجتماعی^۱ است: یعنی آماده‌سازی افراد از طریق کسب تجارب مختلف، دانش و مهارت و آغاز راه‌اندازی کسب‌وکار (اوتویا، کیباس و اوتویا، ۲۰۱۳). در کنار آموزش دانش و مهارت، آموزش کارآفرینی موجب تغییر در اعتقادات، ارزش‌ها و نگرش‌های افراد می‌شود (سانچز، ۲۰۱۱) و زمینه‌ساز پرورش نگرش کارآفرینانه، قصد و شایستگی‌ها در افراد می‌شود (میترا و ماتلای، ۲۰۰۴؛ هنری، هیل و لئیتچ، ۲۰۰۵). هدف آموزش کارآفرینی تربیت افراد با ویژگی‌های مسئولیت‌پذیری و دارای تفکر کارآفرینانه^۲ است که در نهایت توسعه اقتصادی و رونق جامعه را به وجود می‌آورد (راپوسو و پاکو، ۲۰۱۱). آموزش کارآفرینی در سنین دبستان به لحاظ تأثیری که این دوره در سراسر زندگی و دوران تحصیل دارد بسیار حائز اهمیت است (نوریان، ۱۳۸۶)؛ به طوری که اندیشمندان حوزه روان‌شناسی بیان می‌دارند که آموزش‌های این دوران اثر دائمی بر شخصیت فرد به جای می‌گذارد؛ در نتیجه آموزش مفاهیم کارآفرینی و کسب‌وکار پایداری بیشتری در این دوران خواهد داشت (سبزه، ۱۳۹۴).

اهمیت اثرگذاری سیستم آموزشی بر افزایش نرخ فعالیت‌های کارآفرینانه سبب شده است در بسیاری از کشورها تلاش‌های جدی در زمینه توسعه آموزش کارآفرینی از دوره دبستان شروع شود و اقداماتی در برنامه درسی آن‌ها برای آماده‌سازی کودکان با وضعیت اقتصادی و اجتماعی قرن ۲۱ صورت گرفته است. در برخی از این کشورها آموزش کارآفرینی اجباری و در برخی دیگر به صورت تلفیقی با دروس مختلف به کودکان ارائه می‌شود. با آنکه اولین کشورهایی که در زمینه آموزش کارآفرینی کودکان فعالیت کرده‌اند آمریکا، آلمان و ژاپن هستند و کشور اتریش نیز در زمینه آموزش کارآفرینی در مدارس گام‌های مؤثر و محکمی برداشته است (پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱)، امروزه حدود دوسوم از کشورهای اروپایی وارد طرح آموزش کارآفرینی با نام موفقیت جوانان - کسب‌وکارهای جوان^۳ (۲۰۱۱) شده‌اند (سبزه، ۱۳۹۴) و کمیسیون آموزش کارآفرینی اروپا در راستای حمایت و توسعه آموزش کارآفرینی با هدف افزایش خلاقیت و نوآوری تا سال ۲۰۲۰ برنامه‌های خود را در تمام سطوح آموزش و پرورش از جمله دبستان آغاز کرده است (سبزه، ۱۳۹۴).

در ایران برنامه‌های آموزش کارآفرینی بیشتر در مقطع آموزش عالی دنبال می‌شود و آموزش کارآفرینی کودکان چه در حوزه پژوهش و چه در حوزه عمل مغفول مانده است (بهمنی، ۱۳۹۲)، پژوهش‌های بسیار اندکی در حوزه آموزش کارآفرینی کودکان در ایران صورت گرفته است (سبزه، ۱۳۹۴؛ حسینی خواه، ۱۳۸۷؛ استیری، ۱۳۸۹) که اکثراً بر ضرورت آموزش کارآفرینی در این مقطع تحصیلی تأکید داشته و تنها سبزه

1. Social Capital
2. Entrepreneurial thinker
3. Junior Achievement-Young Enterprise (JA-YE)

(۱۳۹۴) به طراحی برنامه درسی کارآفرینی در کودکان پیش دبستانی پرداخته است. در حوزه عمل نیز تعداد بسیار محدودی مؤسسه فعال مرتبط با آموزش های کارآفرینی برای کودکان ۸-۱۲ سال با فعالیت محدود وجود دارند (بهمنی، ۱۳۹۲)؛ بنابراین بررسی رویکردهای آموزش کارآفرینی کودکان در کشورهای پیشرو در این حوزه می تواند کمک بزرگی به تعیین رویکرد مناسب در کشور باشد.

۱. ادبیات موضوع

توسعه اقتصادی، ایجاد شغل بهتر و بیشتر در جامعه مستلزم تمرکز بر آموزش های کارآفرینی است (بوهانسون، ۲۰۰۷) که به مقوله ای قابل توجه در نظام های آموزشی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه تبدیل شده است (بیپی و باقری، ۲۰۱۰). مطالعات تجربی نشان داده که تفاوت های موجود در نرخ رشد اقتصادی از طریق تفاوت های نرخ کارآفرینی قابل تبیین است. برای مثال رینالدز، های و میخائیل کمپ^۴ (۱۹۹۹) نشان دادند که دوسوم تفاوت ها در نرخ رشد اقتصادی به دلیل تفاوت در نرخ کارآفرینی است (رینالدز و همکاران، ۱۹۹۹). این در حالی است که نگاه تک بعدی به مقوله کارآفرینی از جنبه اشتغال زایی یا ایجاد کسب و کار صحیح نیست، بلکه افزایش، بهبود و توسعه نگرش ها، مهارت ها و توانایی های افراد نیز می تواند مدنظر باشد تا جایی که آشمو^۵ (۲۰۰۶) آن را یک فرایند مادام العمر در زندگی و از ویژگی های شخصیتی برای راه اندازی کسب و کار معرفی می کند (آشمو، ۲۰۰۶). محققان بر این باورند که کارآفرینی قابل آموزش است (هنری و همکاران، ۲۰۰۵؛ کاراتکو، ۲۰۰۳؛ گورمن، هانلون و کینگ، ۱۹۹۷). پیتر دراگر^۶، از نظریه پردازان کارآفرینی در عصر حاضر می گوید: کارآفرینی جادو نیست، مرموز نیست و ارتباطی هم با خصوصیات ژنتیکی ندارد. کارآفرینی مانند هر رشته دیگری قابل یادگیری است (آلینسون، شل و هاییس، ۲۰۰۰).

تحقیقات مختلفی در زمینه آموزش کارآفرینی در نظام آموزشی صورت گرفته است که این موضوع را از جوانب مختلف مورد بررسی قرار داده اند؛ نتایج این تحقیقات بر این نکته تأکید داشته است که کارآفرینی فرایندی اکتسابی است و بهترین زمان برای آموزش مهارت های مختلف کارآفرینی همان دوران آموزش های اولیه در مدرسه است (کوریلسکی، ۱۹۹۵؛ رشید، ۲۰۰۰؛ پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱؛ هابر، اسلوف و وان پراگ، ۲۰۱۴؛ اکسلسون، هاقلون و ساندبرگ، ۲۰۱۵؛ حسینی خواه، ۱۳۸۷؛ استیری، ۱۳۸۹؛ بهمنی، ۱۳۹۲؛ سبزه، ۱۳۹۴). بنابراین نقش نظام آموزشی از سطوح ابتدایی در پرورش کارآفرینان پررنگ تر می شود (رشید، ۲۰۰۰؛ پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱). کوریلسکی^۷ (۱۹۹۵) بیان می دارد که آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی باید متمرکز بر توسعه قابلیت ها، ویژگی های شخصیتی و مهارت ها، همچنین آگاهی از خودآشنایی و مسیر زندگی کارآفرینانه باشد. در واقع آموزش کارآفرینی برای کودکان، متفاوت با آموزش کسب و کار سنتی است و به موضوعاتی از قبیل خلاقیت، نوآوری و مانند آن می پردازد (سبزه، ۱۳۹۴).

4. Reynolds, Hay, & Camp
5. Ashmore
6. Drucker
7. Kourilsky

نتایج تحقیق انجام شده توسط یوهانسن^۸ (۲۰۱۰) حاکی از آن است که آموزش های کارآفرینی در سنین ابتدایی تحصیل سبب تشویق افراد به فعالیت کارآفرینانه در آینده می شود. به طور مثال، در کشور سوئد و نروژ این آموزش ها سبب شده نرخ ایجاد کسب و کار توسط دانش آموزان در سال های بعد به ترتیب ۹ و ۱۰ درصد باشد. به عقیده یوهانسن مشارکت در برنامه های آموزش کارآفرینی با افزایش انگیزه کارآفرینی، احتمال کارآفرین شدن افراد در بلندمدت را افزایش می دهد. پاکو و پالینهاس (۲۰۱۱) نیز بیان می دارند که آموزش رسمی کارآفرینی در سنین ابتدایی بر نگرش دانش آموزان اثر دارد و از طرفی تأثیر مستقیمی بر آینده شغلی و موفقیت آن ها در بزرگسالی دارد.

علی رغم اهمیت آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی، متأسفانه بیشتر تحقیقات صورت گرفته در خصوص آموزش کارآفرینی در سطح دانشگاه (راپوسو و پاکو، ۲۰۱۱؛ رودریگوئس، راپوسو، فریثرا و پاکو، ۲۰۱۰) و یا در سطوح متوسطه (پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱) است؛ اندکی از تحقیقات، آموزش کارآفرینی را به عنوان یک ضرورت در سنین ابتدایی مطرح کرده اند (بهمنی، ۱۳۹۲؛ سبزه، ۱۳۹۴؛ لندستروم و سکستون، ۲۰۰۰؛ پاکو، فریثرا، راپوسو، رودریگوئس و دینیس، ۲۰۱۱؛ بورت، ۲۰۰۸؛ اوستریک، وان پراگ و ایجسلستین، ۲۰۱۰؛ اکسلسون و همکاران، ۲۰۱۵). تحقیقاتی نیز به بررسی عناصر مهم در برنامه آموزش کارآفرینی از قبیل نقش معلمان و روش تدریس کارآفرینی (پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱؛ کوپمن، هامر و هاگرت، ۲۰۱۳؛ اوتویا و همکاران، ۲۰۱۳) پرداخته و موفقیت در برنامه های آموزش کارآفرینی را وابسته به معلمان آموزش دیده و شیوه های تدریس خلاق و عملی دانسته اند (سبزه، ۱۳۹۴). کوریلسکی (۱۹۹۵) توجه به آموزش صحیح کارآفرینی را ضروری می داند و بیان می کند ۲۵ درصد از کودکان در دوران پیش از دبستان و ۳ درصد از دانش آموزان راهنمایی و ویژگی های کارآفرینانه مثل ریسک پذیری را نشان می دهند؛ اما آموزش های غلط سبب کم رنگ شدن این ویژگی ها می شود (میترا و ماتلای، ۲۰۰۴). این در حالی است که در ایران علی رغم تأکید بندهای سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت آموزش و پرورش و شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰) و سند برنامه ملی درسی (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱) بر مفاهیم خلاقیت و نوآوری، آشنایی با مشاغل در جامعه، خودآگاهی و اعتماد به نفس، آشنایی با کارآفرینی و کسب و کارها، برنامه های درسی با استفاده از الگوی موضوع محوری انجام می شود و اثری از شغل محور بودن (عارفی، ۱۳۸۳) و حتی مفاهیمی چون خلاقیت و نوآوری که زیربنای کارآفرینی است دیده نمی شود (جعفری مقدم و فخارزاده، ۱۳۹۰؛ بهمنی، ۱۳۹۲). در این شرایط انجام مطالعه تطبیقی و بررسی رویکردهای آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی از منظر برنامه درسی در کشورهای پیشرو در این زمینه در جهت ارائه الگویی بومی در کشور بیش از پیش ضروری می شود.

پژوهش حاضر بر مبنای چارچوب مفهومی آموزش کارآفرینی فایول و گیلی^۹ (۲۰۰۹) با تأکید بر چهار بُعد گروه هدف، اهداف آموزش، محتوا و روش تدریس با توجه به مشخص بودن گروه هدف که کودکان مقطع ابتدایی هستند به شناسایی سه بُعد دیگر شامل اهداف، محتوا و روش تدریس آموزش کارآفرینی در کشورهای

8. Johansen

9. Fayolle and Gailly

منتخب پرداخته و در نهایت الگوی آموزش کارآفرینی کودکان در ایران را ارائه می‌کند.

۱-۱. سؤال‌های پژوهش

مهم‌ترین اهداف برنامه درسی آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب کدام‌اند؟ مهم‌ترین مفاهیم و محتوای برنامه درسی آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب کدام‌اند؟ مهم‌ترین روش‌های تدریس و انتقال مفاهیم کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب کدام‌اند؟

۲. روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق توصیفی - تحلیلی و از نوع پژوهش‌های تطبیقی است و با استفاده از روش چهارمرحله‌ای جورج بردی، توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه شده و بر همین اساس مورد تحلیل قرار گرفته است. جمع‌آوری داده‌های تحقیق با استفاده از شیوه مطالعه منابع کتابخانه‌ای مثل اسناد و مدارک آموزشی، بررسی برنامه‌های آموزش کارآفرینی کشورها در مستندات علمی، مقالات چاپ‌شده در مجلات معتبر، گزارش‌ها و سمینارها و سایت‌های قابل استناد صورت پذیرفته است.

جامعه آماری این تحقیق کشورهای پیشرو در زمینه آموزش کارآفرینی هستند که در نهایت سه کشور آمریکا، پرتغال و نروژ با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند به عنوان نمونه آماری این تحقیق برگزیده شدند. علت انتخاب این کشورها نیز وضعیت آن‌ها از نظر شاخص نرخ آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی بر اساس گزارش (۲۰۱۴) دیده‌بان جهانی کارآفرینی^{۱۰} است (آموروس و بوسما، ۲۰۱۴). این نرخ در این کشورها از میانگین کشورهای هم‌گروه خود بالاتر است. همچنین شاخص اقتصادی GDP کشورها و نیز سهم کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در این GDP بر اساس گزارش (کیلی، سینگر و هرینگتن، ۲۰۱۶) دیده‌بان جهانی و نیز امکان دسترسی به مستندات آن‌ها با توجه به محدودیت‌های اطلاعاتی و پژوهش‌های اندک در این حوزه مدنظر بوده است. جدول شماره ۱ وضعیت این کشورها را در شاخص‌های موردنظر نشان می‌دهد. روش تجزیه و تحلیل این پژوهش با توجه به رویکرد کیفی آن روش تحلیل محتوا شامل سه گام تلخیص داده، عرضه و نتیجه‌گیری (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۸۲) بوده است که برای برنامه‌های آموزش کارآفرینی سه کشور مذکور انجام شده است.

۳. یافته‌های پژوهش

داده‌های مستخرج از مطالعات تطبیقی حاصل فرایند استقرایی و منبعت از تحلیل اسناد و متون پژوهش‌های مرتبط با آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی و تحلیل محتوای برنامه‌های آموزش کارآفرینی در کشورهای آمریکا، نروژ، و پرتغال است که در قسمت‌های بعد تشریح می‌شود.

10. Global Entrepreneurship Monitor (GEM)

جدول ۱. وضعیت کشورهای منتخب در شاخص های تعیین شده

کشور	GDP (میلیارد دلار)	سهم کسب و کارهای کوچک در GDP (درصد)	نرخ آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی (میانگین نرخ در کشورهای هم گروه)
آمریکا	۱۷۴۱	۵۴	۲/۲ (۲)
نروژ	۵۰۰	۷۲	۲/۶ (۲/۳)
پرتغال	۲۳۰	۶۷	۲/۲ (۲/۱)

۳-۱. مرحله اول: توصیف و تفسیر

اهداف برنامه های آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب در ادامه می آید.

۳-۱-۱. آمریکا

کنسرسیوم ملی آموزش کارآفرینی آمریکا^{۱۱} نهادی اصلی در آموزش کارآفرینی با سابقه ۲۸ سال فعالیت در این زمینه است که آموزش کارآفرینی را در سطوح K-16 (مقطع ابتدایی تا راهنمایی) و بزرگسال برعهده دارد. اعضای این کنسرسیوم بر این عقیده اند اگر تفکر کارآفرینانه را در مدارس ترویج دهند در آینده متفکران کارآفرینی خواهند داشت. بدین منظور معتقدند برای آشنایی بیشتر دانش آموزان با کارآفرینی لازم است مجموعه ای از مفاهیم و فعالیت های کارآفرینی در برنامه درسی آنها گنجانده شود تا بینش کارآفرینانه^{۱۲} در دانش آموزان ایجاد و تقویت شود. در برنامه های مقطع ابتدایی هدف درک اجزای کسب و کار، جامعه و دولت است. اهداف آموزش کارآفرینی در این مقطع در آمریکا شامل آگاهی دادن به دانش آموزان در خصوص کارآفرینی به عنوان گزینه شغلی، آشنایی با مفاهیم پایه اقتصاد، آشنایی و شناخت کسب و کارها و کسب مهارت هاست (کوریلسکی، ۱۹۹۵).

۳-۱-۲. نروژ

در کشور نروژ، آموزش کارآفرینی در همه ابعاد و سطوح از پیش از دبستان تا مقطع تحصیلات دانشگاهی وجود دارد و در برنامه آموزشی گنجانده شده است. آموزش کارآفرینی در برنامه ملی درسی نروژ جهت ارتقای دانش در سطح ابتدایی و متوسطه با هدف افزایش انگیزه و ارتقای دانش دانش آموزان و مشارکت آنها در زندگی آینده گنجانده شده است (آموزش و پرورش نروژ^{۱۳}، ۲۰۲۰). دوره ای با نام موفقیت جوانان - کسب و کارهای

11. National Consortium for Entrepreneurship Education
12. Entrepreneurial mindset
13. The Norwegian Directorate for Education and Training

جوان (۲۰۱۱)، نروژ را در بین کشورهای اروپایی جزء کشورهای پیشرو قرار داده است موفقیت جوانان - کسب و کارهای جوان (۲۰۱۱). این برنامه یکی از برنامه‌های موفق در اروپاست که در راستای ارتقای سطح دانش و مهارت و نگرش دانش‌آموزان این کشورها اجرا می‌شود (یوهانسن و چانک، ۲۰۱۳).

۳-۱-۳. پرتغال

مدارس پرتغال نیز برنامه آموزش کارآفرینی و توسعه آن را طبق یک استراتژی کلی تحت نظارت آموزش و پرورش از سال ۲۰۱۰ آغاز کرده‌اند. در این کشور نیز مطابق با برنامه اقدام و عمل^{۱۴} اروپا (۲۰۱۲) در خصوص آموزش‌های کارآفرینی در مدارس، بر مفاهیم و آموزش‌های کارآفرینی در سه بُعد دانش، مهارت و نگرش تأکید دارند (پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱).

۲-۳ محتوای برنامه‌های آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب

۳-۲-۱. آمریکا

برنامه‌های آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در آمریکا اولین بار در سال ۱۹۹۶ با عنوان شهروند کوچک به وسیله مرلین کوریلسکی و شیلا کارسون^{۱۵} نوشته شد که دارای یک بسته آموزشی شامل پنج کتاب و دستورالعمل برای معلمان بود. محتوای این بسته سه روز در هفته به مدت یک ساعت تدریس می‌شود و شامل مفاهیم اقتصادی، فرصت‌های کسب و کار، ویژگی‌های کارآفرینی مثل خلاقیت، حل مسئله، تفکر خلاق، ریسک‌پذیری و فرصت‌های دنیای کار و مشاغل جامعه است (کوریلسکی و کارلسون، ۱۹۹۶). در سال‌های اخیر بسته‌های آموزشی متعددی همچون بیز ورلد^{۱۶} و تیچینگ کیدز بیزینس^{۱۷} برای آموزش کارآفرینی ارائه شده است که اقتصاد و مفاهیم مالی، ریسک‌پذیری، مفاهیم پایه کسب و کار، رفتارهای کارآفرینی مثل رهبری، مدیریت شخصی و مفاهیم بازاریابی را ارائه می‌دهد (بیز ورد^{۱۸}، ۲۰۲۰؛ او ای سی دی^{۱۹}، ۲۰۰۸).

۳-۲-۲. نروژ

برنامه JA-YE یکی از برنامه‌های آموزش کارآفرینی است که دولت نروژ در تمامی سطوح از آن حمایت بسیاری می‌کند (یوهانسن و چانک، ۲۰۱۳). محتوای برنامه آموزش کارآفرینی این کشور شامل مفاهیم آشنایی با کسب و کارهای جامعه، مشاغل جامعه و مسئولیت‌های افراد، مفاهیم اقتصادی و پول، مهارت‌های خودآگاهی و اعتماد به نفس، تفکر انتقادی، کار گروهی، ایده‌پردازی و مهارت‌های ارتباطی است موفقیت جوانان - کسب و کارهای جوان (۲۰۱۱).

-
14. Action Plan
  15. Sheila Carlson
  16. BizWorld
  17. <http://www.teachingkidsbusiness.com>
  18. <http://www.bizworld.org>
  19. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

۳-۲-۳. پرتغال

در پرتغال نیز مانند نروژ از بسته‌های آموزشی JA-YE استفاده می‌کنند. تقریباً محتوای آموزشی بسته‌ها یکسان بوده و تنها با تغییرات جزئی مطابق کشورهای هدف تنظیم شده است. از محتوای بسته آموزشی که در مدارس پرتغال تدریس می‌شود به این موارد اشاره کرد: کسب و کارهای موجود در جامعه، پول، درآمد و هزینه (مباحث اقتصادی)، تعریف محصول و خدمت، تصمیم‌گیری، رهبری (رئیس بودن)، نقش دولت در اقتصاد، خرید و فروش و مهارت‌های ارتباطی و آشنایی با مشاغل جامعه (پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱).

۳-۳. روش‌های تدریس در برنامه‌های آموزش کارآفرینی در مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب

۳-۳-۱. آمریکا

با توجه به اهداف و محتوای آموزش کارآفرینی در آمریکا روش‌های تدریس مبتنی بر روش تدریس فعال (کوریلسکی، ۱۹۹۵) است و از طریق پروژه، تجربه عملی و ایفای نقش، بازدید و بحث گروهی (کوریلسکی، ۱۹۹۵؛ کوریلسکی و والستاد، ۱۹۹۸) و قصه‌گویی^{۲۰} اعمال می‌شود (آلتریو، ۲۰۰۲).

۳-۳-۲. نروژ و پرتغال

در کشورهای نروژ و پرتغال نیز به دلیل وجود یک برنامه مشابه که مورد تصویب کمیسیون اروپا (۲۰۱۲) نیز هست؛ رویکرد روش تدریس به صورت فعال و یادگیری در محیط‌های غیررسمی است و از روش‌های تدریس بحث گروهی، حل مسئله، بازدید، کار عملی، ایفای نقش و پوستر آموزشی استفاده می‌شود (پاکو و پالینهاس، ۲۰۱۱).

۳-۴. مرحله دوم: همجواری و مقایسه

جدول شماره ۲، مرحله دوم، یعنی همجواری و مقایسه را ارائه می‌دهد. در این مرحله براساس مطالب مرحله قبل چارچوبی برای مقایسه فراهم شده است.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق با هدف بررسی رویکردهای آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشورهای آمریکا، نروژ و پرتغال با توجه به پیشرو بودن آن‌ها در امر آموزش کارآفرینی کودکان در مقطع ابتدایی و نیز امکان دسترسی به گزارش‌های آموزش‌های کارآفرینی در این کشورها به منظور الگوبرداری از آن‌ها در راستای تدوین برنامه‌های آموزشی مناسب کارآفرینی برای کودکان دبستانی در ایران انجام شد.

نتایج این تحقیق نشان داد که برنامه آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشورهای مختلف به یکی از دو

20. Story Telling

صورت بسته‌های آموزشی (خارج از چارچوب دروس مدرسه) و یا تلفیق مفاهیم کارآفرینی با سایر دروس ارائه می‌شود. این در حالی است که طبق گزارش ۲۰۱۲ کمیسیون آموزش کارآفرینی اروپا، برنامه‌های آموزش کارآفرینی در مدارس از سال ۲۰۰۴ با بسته‌های آموزشی آغاز شده، ولی هدف آن تلفیق برنامه‌های آموزش کارآفرینی در نظام آموزشی مدارس در تمامی کشورهای اروپا تا سال ۲۰۲۰ است.

جدول ۲. مقایسه آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب

کشورهای مورد مطالعه	اهداف	مفاهیم و محتوا	روش تدریس
آمریکا	ترویج تفکر کارآفرینانه در جهت انتخاب کارآفرینی به عنوان گزینه شغلی آشناسازی دانش‌آموزان با مفاهیم و ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان همچون خلاقیت و نوآوری و ریسک‌پذیری آشناسازی دانش‌آموزان با مفاهیم کسب‌وکار آشنایی با مهارت‌های شهروندی ترویج فرهنگ کارآفرینانه توسعه و تلاش برای اقتصاد مبتنی بر کارآفرینی	بسته‌های آموزشی طراحی شده مختص این سنین (شهروند کوچک "YESS Mini Society"، بازار کودکان "Marketplace for kids") تأکید محتوا بر ایده‌زایی مهارت زندگی مهارت‌های ارتباطی مفاهیم مالی و اقتصادی مهارت حل مسئله شناسایی فرصت‌های کارآفرینی تفکر خلاق ریسک‌پذیری اعتمادبه‌نفس رهبری خلاقیت آشنایی با شغل‌ها و کسب‌وکارهای جامعه	تأکید بر روش تدریس فعال و تعامل با فراگیران و تأکید بر یادگیری از طریق تجربه عملی، یادگیری در محیط‌های غیررسمی به کارگیری روش‌های تدریس: قصه‌گویی، ایفای نقش، کار و تجربه عملی، پروژه، بحث گروهی و بازدید
نروژ	افزایش انگیزه راه اندازی کسب‌وکار در آینده ارتقای دانش کارآفرینی و ترویج آن افزایش دانش، مهارت و نگرش کودکان در خصوص کارآفرینی	بسته‌های آموزشی طراحی شده مختص این سنین (JA-YE) به صورت بومی‌سازی شده متناسب با کشور هدف است تأکید محتوا بر آشنایی با مشاغل موجود در جامعه مفاهیم مالی و اقتصادی خودآگاهی تفکر انتقادی کار گروهی مهارت ارتباطی خلاقیت برنامه‌ریزی اعتمادبه‌نفس خلاقیت و نوآوری	تأکید بر روش تدریس فعال، دانش‌آموزمحور و یادگیری از طریق تجربه در محیط‌های غیررسمی به کارگیری روش‌های تدریس: بحث گروهی، بازدید، کار عملی، ایفای نقش، بازی، پوستر آموزشی

کشورهای مورد مطالعه	اهداف	مفاهیم و محتوا	روش تدریس
پرتغال	افزایش دانش در خصوص کارآفرینی تقویت مهارت های کارآفرینی ایجاد نگرش مثبت نسبت ایجاد و راه اندازی کسب و کار تأکید بر ویژگی های شخصیتی مطلوب و کارآفرینی به طوری که هم در زندگی روزمره و هم در زندگی شغلی و حرفه ای مورد استفاده قرار گیرد	بسته های آموزشی طراحی شده مختص این سنین (JA-YE) و به صورت بومی سازی شده متناسب با کشور هدف است تأکید محتوا بر: آشنایی با مشاغل موجود در جامعه مفاهیم مالی و اقتصادی اعتماد به نفس تفکر انتقادی کار گروهی مهارت ارتباطی خلاقیت رهبری (تمایل به مدیریت کردن) خودآگاهی تصمیم گیری رابطه دولت، جامعه و مردم	تأکید بر: روش تدریس فعال، دانش آموز محور و یادگیری از طریق تجربه در محیط های غیر رسمی به کارگیری روش های تدریس: بحث گروهی، بازدید، کار عملی، ایفای نقش، بازی، پوستر

فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان

این آموزش ها با هدف تقویت دانش، مهارت و نگرش کارآفرینی انجام می شود؛ به طوری که با افزایش آگاهی نسبت به کارآفرینی فهم و دانش در زمینه کسب و کار را افزایش یافته و احتمال برگزیدن کارآفرینی به عنوان گزینه شغلی محتمل می شود.

علاوه بر این نتایج، تحقیق حاضر در خصوص محتوا و مفاهیم تأکید شده در آموزش کارآفرینی در کشورهای منتخب نشان می دهد که عمده تمرکز بر مفاهیم مالی و اقتصادی، آشنایی با کسب و کارها و مشاغل جامعه و ویژگی های شخصیتی مثل خلاقیت و نوآوری، ریسک پذیری، حل مسئله و غیره است. آموزش این مفاهیم در نهایت در آینده کودکان سبب اثرگذاری بر نرخ راه اندازی کسب و کار و بهبود شاخص های اقتصادی می شود و توسعه ویژگی ها و قابلیت هایی مثل خلاقیت، روحیه ایجاد کسب و کار و استقلال سبب توسعه نگرش افراد در خصوص کارآفرینی می شود.

از دیگر نتایج این تحقیق تأکید برنامه آموزش کارآفرینی در کشورهای منتخب بر شیوه های تدریس فعال^{۲۱} است؛ چنان که عمده روش های تدریس شامل یادگیری از طریق تجربه و عمل، ایفای نقش، بازدید و بحث گروهی بوده است. در مطالعات این حوزه تأکید شده است که رویکرد آموزش سنتی با آموزش کارآفرینی در تضاد است و روش تدریس کارآفرینی باید شاگرد محور و اقدام محور باشد تا روحیه خلاقیت و نوآوری در فراگیران را شکوفا کند (ماسالویبا، ۲۰۱۲؛ فایول و گیلی، ۲۰۰۹؛ یعقوبی نجف آبادی، ۱۳۸۹). علاوه بر این

21. Active Teaching Method

نظریه پرداز این حوزه، دوی^{۲۲} (۱۹۸۶) هم تأکید دارد که یادگیری از طریق تجربه و عمل^{۲۳} افراد را مجهز به تجاربی می کند که حین عمل، آموخته اند و با درگیری دانش آموزان در فعالیت برای آن ها یادگیری رخ می دهد.

در مقام مقایسه کشورها علاوه بر شباهت هایی که مشاهده شد و پیش تر نیز به آن ها اشاره شد، تفاوت هایی در خصوص برخی اهداف، محتوا و روش های تدریس در کشورهای منتخب وجود دارد که می تواند به این دلیل باشد که برنامه های آموزش کارآفرینی باید متناسب با اهداف و گروه هدف (فایول، گیلی و لاساس کلرک، ۲۰۰۶) و نیز متناسب با نیازهای جامعه و فرهنگ کشور (کوریلسکی، ۱۹۹۵) تدوین شود.

با استفاده از نتایج مطالعه تطبیقی انجام شده و نیز تأکید سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش بر برنامه آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی بر اساس مدل بلوم^{۲۴} (شناختی^{۲۵}، عاطفی^{۲۶} و روانی - حرکتی^{۲۷}) الگوی آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشور به صورت زیر پیشنهاد می شود:

اهداف: تأکید بر ترویج تفکر کارآفرینانه که منجر به انتخاب کارآفرینی به عنوان گزینه شغلی می شود؛ آموزش مفاهیم پایه کسب و کار و کسب مهارت در زمینه مورد علاقه فرد، به نحوی که فرد به واسطه مهارت خویش بتواند کسب درآمد کند؛ تقویت شایستگی های فردی همچون خلاقیت، استقلال طلبی، خودباوری و غیره که منجر به پرورش انسان هایی خلاق و متکی به خود در دنیای پر از ابهام و پیچیده امروز است و در آینده شغلی آن ها بسیار تأثیر گذار است.

محتوا: محتوای آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی نیز تلفیقی از دانش^{۲۸}، مهارت^{۲۹} و نگرش^{۳۰} باشد که پیشنهاد می شود ابتدا به صورت بسته آموزشی بوده و سپس به موازات تغییر در کتب درسی، مفاهیم آموزش کارآفرینی به صورت تلفیقی با دروس مختلف مثل فارسی، علوم و غیره ارائه شود. در این برنامه مفاهیمی چون خلاقیت و نوآوری، اعتماد به نفس، خودباوری، امیدواری، مهارت ارتباطی، سواد مالی، آشنایی با مشاغل موجود در جامعه و فرصت های هر یک از مشاغل، کسب روزی حلال، حل مسئله، برنامه ریزی، تصمیم گیری، کار تیمی، استقلال طلبی، تفکر انتقادی، رهبری و رئیس خود بودن گنجانده شود.

روش تدریس: روش تدریس یا انتقال این مفاهیم نیز با رویکرد فعال و مبتنی بر یادگیری تجربی، دانش آموز محور و مسئله محور باشد و از روش های کار عملی و تجربه، بازدید، استفاده از تکنیک های ایده زایی (طوفان فکری^{۳۱})، قصه گوئی، بازی، پوستر آموزشی، ایفای نقش و بحث گروهی استفاده شود.

22. Dewey
23. Learning by Doing
24. Bloom
25. Cognitive
26. Affective
27. Psychomotor
28. Knowledge
29. Skill
30. Attitude
31. Brain Storming

در راستای این پژوهش پیشنهاد می‌شود مفاهیم مورد آموزش در برنامه آموزش کارآفرینی کودکان از دیدگاه تئوری‌های برنامه‌ریزی درسی و با بهره‌گیری از نظرات خبرگان برنامه‌ریزی آموزشی و آموزش کودکان نیز شناسایی شوند؛ همچنین شناسایی روش‌های تدریس متناسب با محتوای آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی برای اثرگذاری بیشتر محتوا به استفاده از نظرات خبرگان آموزش کارآفرینی و برنامه‌ریزی درسی نیازمند است. علاوه بر این شناسایی شاخص‌های ارزیابی برنامه‌های آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی متناسب با محتوا و هدف این برنامه‌ها از دیدگاه خبرگان تجربی (مؤسسات فعال در حوزه آموزش کارآفرینی کودکان) به عنوان زمینه‌های تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

اصول اخلاقی تحقیق به طور کامل رعایت شده است. این مقاله بر اساس قسمتی از تحقیق که مطالعه تطبیقی بوده نوشته شده است. در این مطالعه تطبیقی از اسناد چاپ‌شده در مورد هر کشور استفاده شده است و منبع هر گزارش ذکر شده است.

حامی مالی

این مطالعه برگرفته از پایان‌نامه ندا بهمنی با عنوان «شناسایی محتوا و روش تدریس کارآفرینی با هدف تقویت نگرش کارآفرینانه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی» در مقطع کارشناسی ارشد در دانشگاه تهران، دانشکده کارآفرینی، گروه توسعه کارآفرینی بوده است.

مشارکت نویسندگان

مفهوم‌سازی: ندا بهمنی، زهرا آراستی و سید رسول حسینی؛ تحقیق و بررسی: ندا بهمنی و زهرا آراستی؛ ویراستاری: ندا بهمنی؛ نهایی‌سازی نوشته: زهرا آراستی و ندا بهمنی.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

References

- Allinson, C. W., Chell, E., & Hayes, J. (2000). Intuition and entrepreneurial behavior. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 9(1), 31-43. [DOI:10.1080/135943200398049]
- Alterio, M. (2002). Using storytelling to enhance student learning. Retrieved from https://desarrollodocente.uc.cl/wp-content/uploads/2020/03/Alterio_M_2003.pdf
- Amorós, J. E., & Bosma, N. (2014). Global entrepreneurship monitor 2013 global report. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/264953640>
- Arefi, M. (2004). [A study of curricula in the field of educational sciences in higher education in Iran and strategies to improve it (Case study: Educational management orientation) (Persian)] [PhD. dissertation]. Tehran: Tarbiat Modares University. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/e1d5aaeb252531fc675be30baef201f1>
- Ashmore, C. (2006). *Entrepreneurship everywhere: The case for entrepreneurship education*. Columbus, OH: Consortium for Entrepreneurship Education.
- Axelsson, K., Häggglund, S., & Sandberg, A. (2015). Entrepreneurial learning in education preschool as a take-off for the entrepreneurial self. *Journal of Education and Training*, 2(2), 40-58. [DOI:10.5296/jet.v2i2.7350]
- Bahmani, N. (2013). [Identifying the content and method of teaching entrepreneurship with the aim of strengthening the entrepreneurial attitude in primary school students (Persian)] [MA. thesis]. Tehran: Tehran University. <https://bit.ly/3gA3SUV>
- Bizworld. (2020). Project based entrepreneur programs elementary, middle school, entrepreneurship students. Retrieved from Not Found Link
- Burnett, H. (2008). Designing and implementing an undergraduate course in entrepreneurship in Australia using experiential and problem-based learning techniques. *Training & Management Development Methods*, 22(5), 3075-83.
- Dewey, J. (1986). Experience and education. *The Educational Forum*, 50(3), 241-52. [DOI:10.1080/00131728609335764]
- do Paço, A. D., & Palinhas, M. J. (2011). Teaching entrepreneurship to children: A case study. *Journal of Vocational Education & Training*, 63(4), 593-608. [DOI:10.1080/13636820.2011.609317]
- Eštiri, A. (2010). [The need to lay the groundwork for entrepreneurship education in elementary school and explain the elements of its curriculum (Persian)] [MA. thesis]. Tehran: Alzahra University. <https://ganj-old.irandoc.ac.ir/articles/519500>
- European Commission. (2012). The 2012 ageing report: Underlying assumptions and projection methodologies. Retrieved from https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2011/ee4_en.htm
- Fayolle, A., & Gailly, B. (2009). Assessing the impact of entrepreneurship education: A methodology and three experiments from French engineering schools. In G. P. West, E. J. Gatewood, & K. G. Shaver (Eds.), *Handbook of university-wide entrepreneurship education*. Cheltenham: Edward Elgar. [DOI:10.4337/9781848449480.00023]
- Fayolle, A., Gailly, B., & Lassas-Clerc, N. (2006). Assessing the impact of entrepreneurship education programmes: A new methodology. *Journal of European Industrial Training*, 30(9), 701-20. [DOI:10.1108/03090590610715022]
- Finisterra do Paço, A. M., Ferreira, J. M., Raposo, M., Rodrigues, R. G., & Dinis, A. (2011). Behaviours and entrepreneurial intention: Empirical findings about secondary students. *Journal of International Entrepreneurship*, 9, 20-38. [DOI:10.1007/s10843-010-0071-9]
- Gartner, W. B., & Vesper, K. H. (1994). Experiments in entrepreneurship education: Successes and failures. *Journal of business Venturing*, 9(3), 179-87. [DOI:10.1016/0883-9026(94)90028-0]

- Gorman, G., Hanlon, D., & King, W. (1997). Some research perspectives on entrepreneurial education, enterprise education, and education for small business management: A ten year review. *International Small Business Journal*, 15(3), 56-77. [DOI:10.1177/0266242697153004]
- Henry, C., Hill, F., & Leitch, C. (2005). Entrepreneurship education and training: Can entrepreneurship be taught? Part I. *Education and Training*, 47(2), 98-111. [DOI:10.1108/00400910510586524]
- Higher Education Council. (2013). [National curriculum document (Persian)]. Retrieved from <https://bit.ly/3fMwnOk>
- Hosseinkhah, A. (2009). [Possibility and necessity of entrepreneurship education in schools (Persian)]. *Journal of Curriculum Studies*, 13(11), 66-94. <https://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=21073>
- Huber, L. R., Sloof, R., & Van Praag, M. (2014). The effect of early entrepreneurship education: Evidence from a field experiment. *European Economic Review*, 72, 76-97. [DOI:10.1016/j.eurocorev.2014.09.002]
- Jafari Moghadam, S., & Fakharzadeh, A. (2011). [Developing an entrepreneurial attitude in textbooks (Case study: Persian books for elementary school) (Persian)]. *Journal of Entrepreneurship Development*, 4(11), 47-66. https://jed.ut.ac.ir/article_22777.html
- Johansen, V. (2010). Entrepreneurship education and entrepreneurial activity. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 9(1), 74-85. [DOI:10.1504/IJESB.2010.029507]
- Johansen, V., & Schanke, T. (2013). Entrepreneurship education in secondary education and training. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 57(4), 357-68. [DOI:10.1080/00313831.2012.656280]
- Junior Achievement - Young Enterprise Europe. (2011). Annual report inspiring young minds. Retrieved from http://www.jae-europe.org/downloads/JA_Europe_Annual_Report_2011.pdf
- Kelley, D., Singer, S., & Herrington, M. (2016). 2016/2015 Global entrepreneurship monitor report. Retrieved from <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2015-2016-global-report>
- Koopman, R. G. M., Hammer, M. & Hakkert, A. (2013). *Teaching teachers in effectual entrepreneurship*. Paper presented at The 2nd Effectuation Conference, Lyon, France, 2-3 June 2013. <https://research.utwente.nl/en/publications/teaching-teachers-in-effectual-entrepreneurship>
- Kourilsky, M. L. (1995). Entrepreneurship education: Opportunity in search of curriculum. Retrieved from http://www.unm.edu/~asalazar/Kauffman/Entrep_research/e_educ.pdf
- Kourilsky, M. L., & Carlson, S. R. (1996). Mini-society and Yess! Learning theory in action. *Citizenship, Social and Economics Education*, 1(2), 105-17. [DOI:10.2304/csee.1996.1.2.105]
- Kourilsky, M., & Walsåad W. (1998). Entrepreneurship and female youth: Knowledge, attitudes, gender differences, and educational practices. *Journal of Business Venturing*, 13(1), 77-89. [DOI:10.1016/S0883-9026(97)00032-3]
- Kuratko, D. F. (2003). Entrepreneurship education: Emerging trends and challenges for the 21st century. Retrieved from http://www.unm.edu/~asalazar/Kauffman/Entrep_research/e_ed.pdf
- Landsåtröm, H., & Sexton, D. (2000). Introduction. In H. Landsåtröm & D. L. Sexton (Eds.), *Handbook of entrepreneurship*. Hoboken: Wiley. <https://books.google.com/books?id=LLJrQgAACAAJ&dq>
- Mailroom of Supreme Council of the Cultural Revolution, Ministry of Education, Higher Education Council. (2011). [Document of fundamental transformation of the education system (Persian)]. Retrieved from <https://sccr.ir/Files/6609.pdf>

- Mitra, J., & Matlay, H. (2004). Entrepreneurial and vocational education and training: Lessons from eastern and central Europe. *Industry and Higher Education*, 18(1), 53-61. [DOI:10.5367/000000004773040979]
- Mwasalwiba, E. S. (2012). Entrepreneurship education: A review of its objectives, teaching methods, and impact indicators. *IEEE Engineering Management Review*, 40(2), 72-94. [DOI:10.1109/EMR.2012.6210519]
- Nourian, M. (2007). [A content analysis of the Iran's first grade literature textbooks (Persian)]. *Developmental Psychology (Journal of Iranian Psychologists)*, 3(12), 357-66. <https://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=106804>
- OECD. (2008). *Local Economic and Employment Development (LEED) entrepreneurship and higher education*. Paris: OECD Publishing. <https://books.google.com/books?id=lk-1TZQCrUC&vq>
- Oosterbeek, H., van Praag, M. & Ijsselstein A. (2010). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship skills and motivation. *European Economic Review*, 54(3), 442-54. [DOI:10.1016/j.eurocorev.2009.08.002]
- Otuya, R., Kibas, P., & Otuya, J. (2013). A proposed approach for teaching entrepreneurship education. *Journal of Education and Practice*, 4(8), 204-10. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/view/5208>
- Pihie, Z. A. L., & Bagheri, A. (2010). Entrepreneurial attitude and entrepreneurial efficacy of technical secondary school students. *Journal of Vocational Education and Training*, 62(3), 351-66. [DOI:10.1080/13636820.2010.509806]
- Raposo, M., & do Paço, A. (2011). Entrepreneurship education: Relationship between education and entrepreneurial activity. *Psicothema*, 23(3), 453-7. [PMID]
- Rasheed, H. S. (2000). Developing entrepreneurial potential in youth: The effects of entrepreneurial education and venture creation [PhD. dissertation]. Florida: University of South Florida. <https://b-ok.asia/book/544771/13b33b?regionChanged>
- Reynolds, P. D., Hay, M., & Michael Camp, S. (1999). Global entrepreneurship monitor. Retrieved from <https://www.gemconsortium.org/file/open?fileId=47099>
- Rodrigues, R. G., Raposo, M., Ferreira, J., & Do Paço A. (2010). Entrepreneurship education and the propensity for business creation: Testing a structural model. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 9(1), 58-73. [DOI:10.1504/IJESB.2010.029506]
- Sabzah, B. (2015). [Designing a model for entrepreneurship curriculum for preschool children and its evaluation due to the viewpoint of specialists in curriculum, entrepreneurship and educators (Persian)]. *Quarterly of Preschool and Elementary School Studies*, 1(1), 140-60. http://soece.atu.ac.ir/article_2606.html
- Sarmad, Z., Bazargan, A., & Hejazi, E. (2003). [Methods of research in behavioral sciences (Persian)]. 7th Ed. Tehran: Agah. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/555496>
- Sánchez, J. C. (2011). University training for entrepreneurial competencies: Its impact on intention of venture creation. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7(2), 239-54. [DOI:10.1007/s11365-010-0156-x]
- The Norwegian Directorate for Education and Training (2020). Facts about Norwegian education, the Norwegian education mirror. Retrieved from <https://www.udir.no/in-english/>
- Yaghobi Najafabadi, A. (2010). [The need for entrepreneurship education at all levels of education (Persian)]. *Roshd Moshavere Madrese*, 5(4), 28-32. <http://ensani.ir/fa/article/229190>